

Atıf / Citation

GÜNEŞ, İ. (2025). "Tarihî Kaynaklar Işığında Karakoyunlularda Kullanılan 'Bârânî' Nisbesi Hakkında Bir Değerlendirme". *Gazi Türkiyat*, 37: 101-120.

Geliş / Submitted

06.09.2025

Kabul / Accepted

07.12.2025

DOI

10.65007/gaziturkiyat.1779126

TARİHÎ KAYNAKLAR IŞIĞINDA KARAKOYUNLULARDA KULLANILAN "BÂRÂNÎ" NİSBESİ HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

An Evaluation on the "Bârânî" Nisbe Used by the Karakoyunlus in the Light of Historical Sources

İbrahim GÜNEŞ*

Öz

Bu makale, Karakoyunlu hanedanına mensup şahsiyetleri tanıtırken kullanılan "Bârânî" nisbesinin tarihî kökenini değerlendirmek amacıyla kaleme alınmıştır. XIV-XVI. yüzyıl kaynakları, Karakoyunlulara mensup şahısları "Bârânî" nisbesiyle zikretmiştir. Bunun bir soy ismi olduğu hususunda bir şüpheye gerek görülmesi de kaynaklarda bu adının anlamı hakkında herhangi bir kayda rastlanılmaması, devletin kurucu hanedanın kökeni hakkındaki değerlendirmeleri bir hayli zora sokmaktadır. Nitekim Tihranî, el-Giyasi, Budak Münşi Kazvini ve Abdüllatif Kazvini gibi devrin kaynakları tarafından bu isim sıklıkla zikrediliyor olsa da bu nisbenin mahiyeti hakkında net bir ifade vermekten kaçınmışlardır. Lakin diğer Orta Çağ hanedanlarında olduğu gibi nisbeler genellikle irki mensubiyet, coğrafik aidiyet veya mesleki uğraşlar gibi unsurları yansıtmaktaydı. "Bârânî" nisbesinin ise bunlardan hangisine refere ettiğine dair somut kayıt kaynaklarda mevcut değildir. Bununla birlikte burada etimolojik bir araştırma yapıldığında "bârân/yağmur", "berân-bârân/koç" kelimelerinden geldiğine dair ilim insanları tarafından görüşler ortaya atıldığı gibi, Bârân adında bir coğrafik mekâna işaret ettiğine dair birtakım değerlendirmeler de yapılmıştır. Ancak bunların tümü tam olarak ispatlanmış değildir. Bunun en önemli sebebinin herhâlde Karakoyunluların kendi resmî tarihlerini yazma gayretinde bulunmamalarından kaynaklanmaktadır. Karakoyunlular hakkında verilerin çoğu ise Timurlu, Akkoyunlu veya Memlûk devri kaynaklarına borçluyuz. Bu çerçevede kaynaklarda geçen "Bârânî" nisbesinin onlar için bir soya işaret ediyorsa da bunun onlar için ne anlama geldiğini kestirmek zordur. Bu nedenle "Bârânî" nisbesinin Orta Çağ soy yazma geleneğinin birer yansıması çerçevesinde olacağından ötürü bunun değerlendirilmesi gerektiği ve hâlihazırdaki kaynakların ışığından

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Muş/TÜRKİYE. ibrahimgn02@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2080-8870

bu konudaki araştırmaların Karakoyunluların kökenlerine dair çalışmalara müspet sonuçlar vereceğini göz önünde bulundurularak bu çalışma kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karakoyunlular, Bârânîler, Selçuklular, nisbe, kimlik.

Abstract

This article aims to assess the historical origins of the “Barani” nisbe, used to describe individuals belonging to the Qarakoyunlu dynasty. Sources from the 14th and 16th centuries referred to individuals belonging to the Qarakoyunlu dynasty as “Barani”. While there is no doubt that this was a surname, the fact that the sources provide no record of its meaning complicates any assessment of the origins of the state’s founding dynasty. Indeed, although this name is frequently mentioned by contemporary sources such as Tihrani, al-Ghiasi, Budak Munshi Qazvinî and Abdüllatif Qazvinî, they refrain from providing a clear statement regarding the nature of this moniker. However, as in other medieval dynasties, nisba generally reflected elements such as racial affiliation, geographic affiliation, or professional pursuits. There is no concrete record in the sources as to which of these the nisba “Bârânî” refers to. However, etymological research suggests that it derives from the words “bârân/rain” or “berân-bârân/ram,” and some scholars have proposed that it refers to a geographical location called Bârân. However, not all of these are fully substantiated. The primary reason for this is likely the Qarakoyunlu’s failure to write their own official history. Most of our data on the Qarakoyunlu stems from sources from the Timurid, Akkoyunlu and Mamluk periods. In this context, although the “Barani” designation in the sources suggests a lineage for them, it is difficult to determine what this meant for them. Therefore, since the “Barani” naming reflects the Medieval genealogical tradition, it needs to be evaluated, and this study was written with that research in mind, considering that research on this subject, in light of existing sources, will yield positive results for studies on the origins of the Qarakoyunlu.

Keywords: Qarakoyunlus, Baranis, Seljuks, Nisbe, Identity.

Giriş

Karakoyunlu devleti hakkında bilgi veren XIV-XVI. yüzyıl kaynaklarının ekseriyetinde, ilk hükümdarlarının “Bârânî/بارانى” nisbesiyle anıldıkları görülmektedir (Ebubekir Tihranî 1977: 31; Budak Münşî Kazvinî 2000: 63; Abdüllatif Kazvinî 1386 h.ş.: 241; Hasan Bîk Rumlu 1357 h.ş.: 51; Kadı Ahmed Gaffârî t.y.: 247). Bârânî kelimesinin Karakoyunluların bağlı olduğu soya atfı yaptığı muhakkak olmakla beraber, bu kelimenin anlamı, kullanım amacı ve mahiyeti hakkında hiçbir kayda rast gelinmiyor. Aynı şekilde Türkçe kelimelerin anlamı hususunda temel baş vuru kaynağımız olan *Divan-ı Lügatü’l-Türk*’te de buna dair bir bilgi mevcut değildir. Fakat *Burhan-ı Katî*’de “Bârânî” kelimesi Türklerden bir kabile olarak gösterilir (Muhammed Hüseyin b. Halef-i Tebrîzî 1342 h.ş.: 215).

Bununla birlikte “Bârânî” nisbesinin etimolojik kökeni ile ilgili husus, Karakoyunlular üzerine yapılan araştırmaların önemli meselelerinden biri olmasına rağmen, ilim camiasında tam bir mutabakata ulaşılmış değildir (Sümer 1992: 15; Sümer 2001: 292; Atıcı Arayancan 2014: 137-140; Paydaş 2018: 375; Korkmaz 2022: 12-13). Söz konusu tüm varsayımları bir araya getirdiğimizde ise Karakoyunluların soyunu ortaya çıkarmada “Bârân” kelimesinin kilit bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Daha önce de belirtildiği gibi bu kelimenin anlamı ve mahiyeti hakkında kaynakların sessizliği, bunun etimolojik kökeni, tarihi geçmişi ve mahiyeti hakkında coğrafya, etnografya, nümizmatik ve sözlü literatür çalışmaları gibi farklı disiplinlere

başvurarak bazı tespitler yapmayı zorunlu hâle getirmektedir. Bu vesileyle de “Bârânî” nisbesinin coğrafik bir yer ismi ise muhtemel lokalizasyonu, neseb ve soy ismi ise de tarihî geçmişinin ne olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Bu da zaruri olarak hem coğrafya hem de nümizmatik verilere bakılarak Bârânî kelimesinin neye karşılık geldiği tespiti gerekecektir ki aslında çalışmamızın kaleme alınma sebebi de buna dayanmaktadır.

1. KARAKOYUNLULARDA BÂRÂNÎ NİSBESİ VE BU NİSBENİN YAĞMUR-KOÇ İLE OLAN İLİŞKİSİ

Karakoyunlur, Sa’dlu, Baharlu, Duharlu, Karamanlı, Alpavut, Çekirlu, Hacılı, Ağaçeri, Döğer ve Bayramlı gibi Türkmen; Süleymanî, Zırkî ve Mahmudî gibi Kürt aşiretlerinden müteşekkil bir konfederasyon oluşturdıkları, ilk hükümdarlarının Bârânî nisbesini kullanmaları sebebiyle bu hanedanın kurucu oymağının Bârânî/Bârânlu oymağı olduğu bilinmektedir (Anonim 1361: 29-44). Fakat Bârânluların hangi tarihte Anadolu’ya geldikleri malum olmamakla birlikte XIV. yüzyılın sonlarına doğru el-Cezire, Azerbaycan ve Doğu Anadolu bölgesinde etkili oldukları görülmektedir (İbn el-Münşî, 2024: 235-324; Hafız Ebru 1380 h.ş.: 526-527; Bafkî 1961:53). Bârânluların önceki tarihleri ise tartışmalı olup bazı çalışmalarda buna cevap bulmaya çalışılmıştır. Fakat Karakoyunluların kökeni hakkında çözüme kavuşturulması gereken mühim bir mesele olan ilk hükümdarlarındaki “Bârânî” nisbesinin kökeni, müspet değerlendirmelere rağmen muğlaklığını korumaktadır. Bunun temel sebebi ise özellikle Karakoyunlular hakkında bilgi veren kaynaklarda bu kelimenin sadece hükümdar isimlerinin sonlarında gösterilmesi dışında buna izahta bulunulmamış olmasıdır.

Bârânî hususu hakkında farklı nitelikteki araştırmalar içerisinde buna dair ilk değerlendirmeyi Rus müsteşrik V. Minorsky yapmış ve bu kelimenin İlhanlı ve Celayirli paralarında görüldüğü üzere esas itibarıyla “Bârânî” kelimesinin bir yeri kastettiğine dair öneri sürmüştü, ardında “Bârân” kelimesinin Yıva Türkmen boyunun bir oymağı olarak bilinen Baharlu kelimesinin farklı bir kullanımı olabileceğini iddia etmiştir (Minorsky 1953: 391-395). Karakoyunluların Cihanşah’a kadar tarihini yazan Faruk Sümer ise Bârânî kelimesinin birer yer adına nispet edilebileceğine katılmakla beraber, bir oymak adı olan Baharlu ile Bârânlu arasında bir ilişkiyi reddetmektedir. Ayrıca günümüzde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde koça “bârân” denilmesi, Karakoyunluların da koça önem vermekle bayraklarında da kara bir koyunu naksettikleri bilindiğinden, bu ismin bârânlu/koçlu ile yapılacak bir ilişkinin daha makul görüleceğini de eklemektedir. Aslında Sümer, Minorsky’e itiraz etmekle kalmayarak bu hususa ayrıca eğilme ihtiyacı da görmüştür. Araştırmacıya göre devletin isminde geçen “koyun” kelimesi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da kullanılan “koç” anlamına gelen bârân/berân kelimesi arasında bir ilişki olabilir.

Çünkü Karakoyumlular, aslan, kartal, çift başlı kartal, deve ve at figürleri (bk. Aslanapa 1957: 111-112; Sili 1998: 191-194) dışında koç başlı mezar taşları motifleri ve isminden ötürü koyun ile özdeşleşmiş bir Türkmen devletiydi. Malum olduğu üzere Türkler ve Moğollarda hayvanların meşrutiyet sembolleri olarak kullanılması sık görülen hadiselerdendir. Bu nedenle hanedan diğer hayvan motifleriyle beraber bariz bir şekilde koç/koyun ile manevi bir bağla bağlı olup bu kelime ile aralarında sembolik bir anlamı bulunması doğal karşılamak gerekir. Buradan da hanedan isminde doğrudan bu anlama bir gönderme yapılmaktaydı. Fakat Türklerde totem hayvanları etleri yenilmediğinden aralarında koyunun onlar için bir totem anlamı bulunmuyordu (Sümer 1992: 16-19).

Bârânî nisbesinin Selçukluların ortaya çıktığı dönemde onların en büyük düşmanı olan Şah Melik'in el- Bârânî nisbesiyle anılmasından ötürü (İbn Fındık 1317 h.ş.: 51) konuyu Selçuklular devrine çeken Osman Turan ise Minorsky'nin yukarıda bahsi geçen tespiti çürüttükten sonra Sümer'in Karakoyunluların kökenini Yiva Oğuz boyuna dayandırmasını hayretle karşılayarak bunların asıl kökenlerinin Yazır Oğuz boyu olduğuna dair geniş bir değerlendirmede bulunmuştur. Burada Oğuz Yabgu Devleti'nin çöküşünün sebep olduğu siyasi boşluğu Baranî adlı bir Oğuz boyunun doldurduğunu, Reşidüddin'in *Oğuzname*'sine atıfta bulunarak bunların da Baran adlı bir boy beyine dayandığından ötürü bu ismi aldıklarını, ardından Ali Han ve oğlu Şah Melik'in sırasıyla boyun başına geçerek X-XI. yüzyıllarda Maverâünnehir'de güçlü bir siyasi figür hâline geldiklerini belirtmektedir. Bunların da daha sonra kendi Yazır olarak adlandırılmaya başlandığını, kendi adlarıyla anılan Yazır Kalesi'nin de geçmişlerine atıfla bazen Baran Kalesi olarak da anıldıklarını ilave etmekte, Karakoyunluların da tarihî boşluğa mahal vermeyecek şekilde bunların devamı olduklarını yazmaktadır (Turan 2003: 76-84).

Hem Minorsky'nin iddiası hem de Sümer ve Turan'ın birbiriyle uyuşmayan tespitleri dışında her üç araştırmacı da "Baran" kelimesinin koç ve yağmur anlamına gelen bârân/berân kullanımı ile bir ilişkisinin olabileceği hususunda mutabık kalmışlardır. Bu çerçevede Bârân kelimesini X. yüzyıl anlatılarından itibaren ismine tesadüf edilmiş olması, kelimenin Karakoyunlulardaki siyasi kökeninin dışında sosyal-iktisadi anlamda da dikkate alınmasına dair yeni veriler sunmaktadır. Nitekim bu kelime günümüzde Doğu ve Güneydoğu Anadolu dışında Türkistan'da "koç" ve "yağmur" anlamına gelen farklı kullanım çeşitlerine de rast gelinmektedir. Sümer'in belirttiği gibi (1992: 16-19) Güneydoğu Anadolu bölgesinde rastlanıldığı üzere -ki Doğu Anadolu Bölgesi'nde "beran" şeklinde geçer- günümüzde "koç" anlamında kullanıldığı bilinmektedir. Agacanov da Bârân'ın Türkçenin lehçelerinde "dağ keçisi", "koyun", "koç" anlamına geldiğini yazar ki bunun aslında Anadolu dışında, Türklerin yaşadığı coğrafyalarda da kullanıldığını, ayrıca çağdaş Kazak dilinde "Bârân" kelimesinin koyu renkli hayvanlar, buna fonetik benzerliği bulunan "beren"

kelimesinin de Tatar ve Başkır dilinde koyu anlamına geldiği Rus tarihçilerin yaptığı çalışmalarıyla ortaya konulduğunu belirtmesi, Bârân kelimesinin koç ile doğrudan bir kullanım ilişkisinin olabileceğine dair önemli bir işaret olabilir. Günümüzde bile Karakoyunluların hâkimiyet kurduğu Doğu Anadolu’daki yetiştirilen koyunların de ekseriyetinin koyu renkte ve özellikle de siyah, kahve renkli olmaları da hem koyun hem de renklerle olan ilişkisini gösterir niteliktedir (Agacanov 2004: 204-207).

Bunun ötesinde, aşağıda genişçe üzerinde durulacağı gibi, Merv şehrine bağlı Bârân adlı bir köye rastlanması ve buranın geniş meralara sahip bir yer olarak yer bulmuş olması bir hayli ilginçtir. Çünkü nesep/tabakat kaynaklarında “Bârânî” nisbesi, doğrudan bu köye mensup şahsiyetlere verilmektedir (Ebu İshak el-Sarîfî 1403 h.ş.: 323; Celaeddin Suyûtî 1997: 12). Bu nedenle aşağıda daha titiz bir tetkikten geçecek olan bu nesep adı ile Karakoyunluların mensup olduğu ve koç anlamına gelen bârân kelimesi arasında ilişkiyi şimdilik reddetmeye gerek yoktur. Zira kaynaklarda açık bir ifade yer almıyorsa da göçebe toplumlarda nesepler bazen geçim kaynakları ve coğrafyalarla iç içe geçerek bu da soy ismine dönüşecek şekilde çeşitli merhalelerle yeni anlamlar kazanmış olabilir. Bu bağlamda, kesin olmamakla birlikte, Karakoyunluların bir mirası taşımak adına kendilerini koç anlamına gelen “Bârânî” nisbesini belli bir lokal aidiyet dışında hem ekonomik hem de kültürel bir sembole dayandırmış olmalarını beklemek mümkündür.

Bu çerçevede kelimenin koç veya yağmur ilişkisi varsa, Karakoyunlular gibi en önemli geçim kaynakları hayvancılık olan bir devlet için şaşılabacak bir durum değildir. Çünkü bu kullanım tercihi, bölgedeki hayvancılık kültürünün bir yansıması olabileceği gibi (Sili 1996: 60-65) malum olduğu üzere Türk toplumunda koçun ekonomik bir uğraş olması yanında Karakoyunlulardan kalma Doğu Anadolu’nun pek çok şehrinde tesadüf edilen koç başlı mezar taşlarının mevcudiyeti (Koşay 1962: 250-256; Kırzioğlu 1993: 133-160), Oğuz-Türkmen boylarının sosyo-kültürel sembollerinin biri olarak da öne çıkarmış olabilir. Buna paralel olarak Karakoyunluların da bu sembole dayanıp kendi toplumsal ve siyasi kimliklerini inşa etmiş olması pekâlâ mümkündür. Bu minvalde “koç” anlamına gelen “bârân” kelimesi, bir yandan Karakoyunluların kökenini ifade ettiği gibi diğer yandan da onların asıl geçim kaynağı olan göçebe ve hayvancılıkla olan bağlarına işaret ettiği anlamına gelmektedir. Bu anlamda Karakoyunluların hem isimlerinden hem de kullandıkları bayraklardan hareket ederek koç anlamına gelen bârân kelimesini tercih etmeleri makul sayılabilir.

Burhan-ı Katî adlı eserde “bârânî” yağmurlu günlerde başa takılan külah, takke veya yağmurluk anlamları olduğunu yazılmaktadır (Muhammed Hüseyin b. Halef-i Tebrîzî 1342 h.ş.: 215). Her ne kadar mevcut kaynaklarda Karakoyunlularda kullanılan “Bârân” kelimesi ile yağmur anlamına gelen “bârân” kelimesiyle bağ kuracak doğrudan bir kayıt mevcut değilse de doğa unsurlarının Türk toplumlarında

metaforik bir çağrışım taşıdığı bilinmektedir. Hususi olarak Türk halk inanç sisteminde ve Şamanist gelenekte, yağmur yağması sadece bir doğa hadisesi değil, aynı zamanda bereketin, yeniden dirilişin ve Tanrı'nın bir bağışlama ve kutsama aracı olarak da görülmektedir (İnan 1995: 160; Ögel 1995: 273-275). Bu açıdan yağmur, ilahi rahmetin bir tezahürü ve doğanın insan yaşamı üzerinde kutsi vazifesinde bir araç olarak görülmüştür. Bu da Karakoyunlular gibi hayvancılık ekonomisine dayanan bir devlet için otlakların yeniden yeşermesi, hayvancılığın gelişmesi ve hayvanların açlıktan telef olmaması için yağmur hayatı bir önem arz etmekteydi. Bunun yanında *Burhan-ı Katî*'de anlatıldığı üzere "Bârânî" kelimesinin başa takılan yağmurluk için kullanılmış olması da bir hayli ilginçtir. Çünkü bu dönemde bazı Türkmen toplulukların bu külahlarla (kırmızı/kızıl başlı) tanınmış olmaları ve hayvancılıkla uğraşan topluluklarda çobanların yağmurdan korunmak amacıyla aba veya yağmurluk amacıyla külahlar giymeleri (İbn Bibi 1996: 204), bu topluluklara mensup kişilerin külah tipine işaret etmek amacıyla "Bârânî" nisbesini kullanmış olabileceklerini ihtimal dâhilinde tutmaktadır. Dolayısıyla Karakoyunluların "Bârânî" nisbesini kullanırken, göçebeliliğin geçim uğraşı olan Türkmen toplulukları için kurt, kartal, şahin, geyik gibi av ve avcı hayvanlarına benzer olarak hayvancılıkta en büyük paya sahip olan koyun yetiştiriciliği ekonomik uğraşla birlikte gök, ay, güneş, dağ, dere gibi unsurların yanında yağmurun hem doğanın bereketine hem de kutsi yanına işaret etmiş olmalarını da doğal karşımız gerekir.

2. YER İSMİ OLARAK "BÂRÂN" KELİMESİ

Bârânî kelimesinin "koç" ve "yağmur" anlamı ile bir coğrafik lokalizasyona işaret eden nisbe/soy ismine tekabül ettiğine dair kullanım şekilleri de bulunmaktadır. Bunların ilki olarak Himyer'e yakın muhitte yaşayan insanların el-Bârânî kelimesiyle anıldıklarına tesadüf edildiklerinden, bu bölgede varlık gösteren belli bir aile grubunu kastettiği anlaşılmaktadır (İbn Hişam, 1347 h.ş.: 67; İbn Kelbi 1408 h.ş.: 534; İbn Ebi'd-Dünya 1420 h.ş.: 181; Kalkaşendî 1914: 19). Fakat kaynakların ekseriyetinin Karakoyunluları Türkmen olarak göstermeleri ve bunların Türkmen olduğunu dair tereddüde gerek olmaması (Esterebâdî 1394 h.ş.: 336; Muineddin Natanzî 1383 h.ş.: 267; Şehab Yezdî 1987: 25; Muhammed Hekim Han 2009: 158; Nevâyî 1977: 31) hem Himyer bölgesindeki kullanıma dair kayıtların çok eski hem de bu şahısların yaşadıkları coğrafyadan mütevellit muhtemelen Arap olmaları sebebiyle bu ihtimali değerlendirmek mümkün gözüküyor.

Bununla birlikte Orta Çağ kaynaklarının Karakoyunluların hâkimiyet alanı olan Azerbaycan ve Doğu Anadolu'da Bârân adında herhangi bir yerden bahsetmemeleri sebebiyle acaba bu yeri başka bir bölgede aramak mı gerekir? Şöyle ki şayet Karakoyunluların kurucu hanedanı bu bölgede olan bir şehir veya köyden neşet etselerdi mutlak suretle bölgeyi bilmeleri gereken Tıhrânî, Hasan-ı Rumlu ve Kazvinî

gibi müellifler bu bilgiyi aktarmaları beklerdik. Fakat buna dair herhangi bir bilgiye rast gelinmediğinden şayet böyle bir yer varsa bile bunu Türkmenlerin yaşadıkları yerler olan Azerbaycan’ın doğusundan Seyhun’a kadar bir alanda aramak gerektiği kanaatindeyiz. Sümer’in tespitlerine göre Muş’a bağlı bir köy ismi ile Celayirliler zamanından kalma bazı para suretlerinde “Medinetü’l-Bârân” ifadesi yer almaktadır. Ancak devrin kaynaklarında bu bölgelerde bu ismin varlığına dair herhangi bir işaret vermemektedir (Sümer 1992: 18). Aynı şekilde devrin kaynakları tarafından bilinen bir yer olması durumunda mutlak surette Bârânî ismi ile bu yer arasında bir ilişki kurmaları gerekirdi. Bu nedenle kaynakları suskunluğu nedeniyle varsa böyle bir yer isminin farklı bir yerde aranması gerektiğini göstermektedir. Bu çerçevede Orta Çağ eserlerine bakıldığında ise ilk olarak Taberî, Türkistan’da olduğu anlaşılan Bârân adında bir köyden bahseder ki (1967: 176), XIII. asırda eserini kaleme alan Yakut el-Hamavî, burayı Merv’e bağlı bir köy olarak göstererek, ünlü hadis alimi Hatim b. Mahmud Hatim el-Bârânî’nin buralı olduğunu belirtmektedir (2011: 379). Ayrıca aynı bilginin Kati’i, İbn Hacer el-Askalanî Celaleddin Suyutî ve Kâtip Çelebî’nin eserlerinde de rastlamak mümkündür (Kati’î t.y.: 150; İbn Hacer el-Askalanî 1399 h.ş.: 119; Celaleddin Suyutî t.y.: 26; Kâtip Çelebi 2010: 227). Daha sonra kaleme alınan kaynaklarda da Bârân’ın geniş Gazne’ye bağlı olarak otlaklara sahip bir yer olduğu anlaşılmaktadır (el-Ömerî 1423 h.ş.; Kalkaşendî 1914: s. 429).

Böylece Orta Çağ kaynaklarından anlaşıldığı üzere bu köyden neşet ettiği anlaşılan ve Bârânî adında bir neseb/soy/şecere silsilesi var olmuştur. Nitekim Merv’de dünyaya gelen Samanî, Bârânî nesebinin Merv’e bağlı olan Bârân köyünden mütevellit ortaya çıktığını ve *Tarih-i Merv*’de kaydedildiği üzere “Bârânî” şeklinde yazıldığını belirtmektedir (1977: 23). Fakat Merv’de dünyaya gelmesine rağmen Samanî’nin bu bilgiyi doğrudan kendi müşahedelerine değil de Ebu Zura’tü’s-Sencî’nin *Tarih-i Merv* adında bir eserden nakletmiş olması, XIII. asırda bu köyün ortadan kalktığı veya çok az ehemmiyetli bir yer olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir. Aynı konu hakkında eser yazan bir başka müellifimiz olan İbnü’l-Esir’e baktığımızda ise bu nisbeyle anılan şahısların doğrudan bu köye atfedildiği görülmektedir (1980: 106).

O vakit yukarıda zikredilen Şah Melik ve Karakoyunluların ilk hükümdar nisbelerinde geçen Bârânî kelimesinin doğrudan bu köyle bir ilişkisi kurulabilir mi? Bu soruya müspet bir cevap vermek için ise elimizde doğrudan bir kayıt bulunamamaktadır. Lakin az da olsa kaynaklardaki veriler ışığında birtakım değerlendirmeler mümkün gözüküyor. Çünkü ilk olarak da Şah Melik’in Cend bölgesinde hâkim olması onun bu bölgede daha eski bir zamanda geldiğini göstermesi hususunda önemlidir. Yeri geldiğinde bahsedilecek olan babası Ali Han’ın kalabalık Oğuz boyuyla burada kaldığını farz ederek Merv ve etrafında yer alan bozkırların göçebe kavimler için gayet uygun olduğundan uzun bir süre boyunca burada yaşamalarını sağlamış, hâliyle de bazı şehir veya köylerle ilişkileri olduğu gibi,

barınma için yeni yerler inşa etmeleri de pekâlâ mümkün gözüküyor (Ebu'l-Gazi Bahadır Han t.y.: 74). Şimdi hem Cend şehrinin de Merv'e yakın olması hem de söz konusu kaynakların Şah Melik'i başka bir yerden geldiğine dair bir bilgi aktarmamış olmaması, onun buralı olabileceğine dair bir engel oluşturmamaktadır.

3. "BÂRÂNÎ" NİSBESİNİN KARAKOYUNLULAR ÖNCESİ TARİHİ GEÇMİŞİ

Merv şehrine bağlı Bârân köyünden bahsedildikten sonra, bu ismin tarihî geçmişi hakkında ayrıca bir değerlendirmeye daha yapılması gerekmektedir. Malum olduğu üzere Oğuz Yabgu Devleti olarak zikredilen, fakat neredeyse muhtevası hakkında çok az şey bilmediğimiz siyasi teşekkülün, X. yüzyılın sonlarına doğru siyasi gücünü tümü ile kaybetmesiyle bunlara tabi Hazar bölgesindeki Oğuzların güneye indiği sırada -ki bunların en bilinenleri Selçuklulardır- ilk yerleştikleri yerler Mâverâünnehir Bölgesi'nin Ceyhun Nehri'ne yakın muhitler oluşturmaktaydı. Kaynakların teferruata girmedikleri bu göçün sebebi ile mahiyeti hakkında fazla bir bilgi yoktur. Bunların bölgede etkili olan Karahanlılar ve Gazneliler için ciddi sorun teşkil etmelerine rağmen bunlara mensup bazı şahısların Cend bölgesini ele geçirerek buralarda hâkimiyet kurdukları bilinmektedir. Bunların en önemlileri ise Yazır boyuna mensup Bârânî nisbesiyle anılan kişilerdir. Bu kelimenin birer oymak adına tekabül ettiği anlaşıldığından, varsa Yazır boyu ile Bârânî oymağı arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak ve bunların da çalışmaya konu edinen Karakoyunlu hükümdarlarının kullandıkları Bârânî kelimesiyle var ise bağlantılarını anlayabilmek için Ali Han el-Bârânî adında bir şahsın izini sürmek gerecektir. Bu münasebetle Cend şehri hâkimi ve tabiri caizse Selçukluların da can düşmanı olan Şah Melik'in babası Ali Han hakkında ilk kayıtların efsanelerle karışık olup Oğuzname örneklerinde görüleceği üzere bu şahsın X. asrın başında Yenikent civarında hâkimiyet kurduğu bilinmektedir (Turan 2003: 76-85).

Muahhar da olsa Ebu'l-Gazi Bahadır Han'a göre X. yüzyılda Amul çevresinde ikamet eden Oğuzlar, Sir suyunun (Seyhun) iki yakasında yaşıyorlardı. Daha sonra bir kısmı, çevre üzerindeki artan Moğol baskısı nedeniyle yurtlarını terk ederek Harezmi havzasındaki Urgenç'e göç etmek zorunda kalmışlardır, Ali'yi de kendilerine Han yapmışlardır. Burada Moğol unsuru tarihî süreçle bağdaşmıyorsa da gerçekte bu göç, Oğuz gruplarının siyasi örgütlenmesinde yalnızca mekân değiştirmenin ötesinde bölgenin siyasi vaziyetinde önemli kırılma anına neden olmuş gibi gözükmektedir. Bu dönemde aşiret baskınlarının neden olduğu bu tür zorunlu hareketler, Orta Asya'daki etnik ve siyasi haritayı büyük ölçüde şekillendirdiği gibi Oğuzların bölgenin hâkimi olmaya başladığı bir süreci de beraberinde getirmiştir. Oğuzların bir kısmı Urgenç'e doğru giderken geride kalanların kendi aralarında Ali Han diye kaydedilen ve İbn Fındık tarafından oğlu "el-Bârânî" nisbesiyle anacak olan anılan (İbn Fındık 1317 h.ş.: 51) Ali isminde ve Şiban'ı oğlu olduğu belirtilen bir şahsiyet vardı. Buradan da bu

nisbenin kişisel bir ünvan olmadığı anlamına gelmekte, bu bağlamdan da kelimenin Ali Han’ın mensup olduğu kabile veya aile topluluğunun adı olduğu anlaşılmaktadır (Ebu’l-Gazi Bahadır Han t.y: 74-75).

Yarı efsanevî olsa da söz konusu veriler, Bârânî adının tarihî kaynaklarda XI. yüzyıldan ortalarında ortaya çıktığını ve o tarihten itibaren de söz konusu topluluğa nisbe adı hâline geldiğini göstermektedir. Burada Ali Han, Yangi-Kent’te oturuyordu. Kendisi muhtemelen Bârânî toplumunun tarihteki ilk hükümdarı olarak kabul etmek gerekir. Ancak hakkında bilinen bilgiler bununla sınırlıdır. Bu nedenle mevcut kayıtlarda, kendisinden sonra oğlu Şah Melik lakaplı Kılıç Arslan’ın hanlık makamına geçtiğini belirtmekle ve ardından zalim bir kimliğe büründüğü yazmaktadır (Ebu’l-Gazi Bahadır Han t.y: 75-78).

Bu anlamda Selçuklular öncesi Cend ve Yengi-Kent bölgesinde “Bârânî” ilişkisiyle anılan şahsiyetler, daha sonra Horasana’daki Yazır iline gittikleri kaynaklarda geçmiş olması (Necip b. Bekran 1342 h.ş.: 73; Ebu’l-Gazi Bahadır Han t.y: 79) bu sözcüğün özellikle Yazır kolu olmak üzere Oğuz boylarına mensup bir topluluğu işaret edebileceği ihtimalini gündeme getirmektedir. Burada, şayet bir bağlantı varsa, Karakoyunlu halkının kendisini “Bârânî” olarak tanımlaması, hiç şüphesiz geçmişteki Yazırlarla olan etnik ve siyasi aidiyetlerini sembolize eden bir tarihsel hafızanın izlerini taşımaktadır. Bu tespit, Ali Han el-Barânî gibi şahsiyetlerin tarihsel bağlamda daha detaylı incelenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Zira bu ilişkinin izini sürmek için Şah Melik’in babası olan ve Ali Han el-Barânî olarak bilinen kişinin tarihsel izleri açısından anlamlı olacağından Cend hükümdarı olarak bilinen Ali Han el-Bârânî, Karakoyunlu tarihinin arka planını anlamada anahtar bir şahsiyettir denilebilir. Ancak buradaki erken dönem kaynaklarında onun hakkında verilen bilgiler çoğu zaman efsanevi unsurlarla karıştırılmış olması, sağlıklı bir iz sürmeyi zorlaştırmaktadır (Turan 2003: 76-85).

Oğuzname geleneğinde bulunan anlatılarda Ali Han’ın, X. yüzyılın başlarında Yengi-Kent bölgesinde hâkimiyet kurduğu belirtilmektedir (Ebu’l-Gazi Bahadır Han t.y: 75-78). Bu bölge, Selçuklular öncesinde Cend şehriyle beraber hem Oğuz göçlerinin hem de siyasi mücadelelerin yoğunlaştığı bir bölge olması bakımından dikkat çekicidir. Özellikle XI. yüzyılın başlarından itibaren, yani Selçukluların tarih sahnesine girip güçlenmeye başladıkları dönemde kaynaklarda “Bârânî” adı verilen farklı şahsiyetler zikredilmeye başlanmıştır. Bârânî ismiyle tarihe geçen önemli şahsiyetlerden biri de Mirhând’in bahsettiği Alp Kara el-Bârânî’dir. Bu şahsın Selçuklularla mücadele ettiği açıkça belirtilmektedir. Buradan hareketle Alp Kara’nın da tıpkı Şah Melik gibi Selçuklulara karşı bağımsızlık iddiasında bulunan bir Oğuz lideri olarak öne çıkmaktadır. Bu mücadele, muhtemelen Oğuz boyları ve kabileleri arasında siyasi nüfuz mücadelesine de işaret ediyordu (Mirhând 1380 h.ş.: 3148).

Bu suretle XI. yüzyılın başında Ali Han'dan sonra hanlığı devralan Şah Melik'le birlikte Bârânî adı, bir kişiye ait bir ünvan olmuş ve bir kabile adı olarak da yaygın olarak kullanılmaya başlanmış gibi gözükmektedir. Aslında bu durum şaşırtıcı değildir, çünkü buna benzer hadiseler göçebe topluluklar arasında sıklıkla görülen bir dönüşümü işaret etmekteydi ve liderin adı veya ünvanı zamanla bağlı olduğu topluluğun adı hâline gelebiliyordu. Ayrıca dönemin kaynaklarında el-Cendî ünvanıyla anılan Şah Melik'in (Hüseynî 1985: 34; Cüzcanî 1342: 247; Ahmed b. Mahmud 2018: 32) başka bir bölgeden geldiğine dair net bir kaydın bulunmaması, onun Merv ve çevresindeki bir yerleşim yerinden, belki de doğrudan Bârân köyünden gelmiş olabileceğini ileri sürmek için güçlü bir olasılık sunmaktadır. Nitekim Selçukluların kuruluş döneminde ünlü bir şahsiyet olan Şah Melik'in "Bârânî" adıyla anılması, onun yukarıda adı geçen Bârân köyüyle doğrudan ilişkili olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. Ancak bu noktada, bilimsel titizlik nedeniyle, mevcut kaynakların yorum sınırlarını zorlamamak ve doğrudan bir bağlantı kurmak yerine "olası bir ilişki" çerçevesinde bir değerlendirme yapmak daha uygun olacaktır.

Sümer, bu konuda bir şey söylenemeyeceğini belirtir (1992: 17). Fakat bilindiği üzere Şah Melik'in Cend bölgesinde siyasi hâkimiyet kurmuş olması, onun bu bölgeye yabancı olmayan bir geçmişe sahip olabileceğini de göstermektedir. Kaynaklar, babası Ali Han'ın da bu bölgede büyük bir Oğuz boyuyla birlikte bulunduğunu belirtmesine rağmen daha önce de bahsedildiği gibi Merv ve çevresindeki bozkırların tarih boyunca göçebe topluluklar için çekici alanların başında geliyordu. Dolayısıyla bu bölgede uzun süreli ikamet etme, buradaki yerleşim yerleriyle ilişki kurma veya yeni yerleşim yerleri kurma olasılığı oldukça yüksektir. Bu anlamda kaynaklarda geçen ve siyasi bir arka plana sahip olan "Bârânî" sözcüğü için Merv'e bağlı "Bârân" köyünün coğrafi olarak makul izi, Orta Asya'nın batısındaki Cend bölgesinde bulunan Selçuklu öncesi güç merkezlerinde görülebilir. Kaynaklara göre, bu göçler sırasında ilk yerleşim alanları arasında Ceyhun Nehri'ne yakın bölgeler anlamlı bir şekilde öne çıkmaktadır. Bu dönemde Selçuklu hanedanı ile kıyasıya rekabet içinde olan bu şahsiyetlerin varlığı, Cend bölgesine hâkim olan ve "Bârânî" ünvanıyla anılmaya başlanması bu ailenin bölgede kendi adlarıyla siyasi bir güç hâline gelmişlerdi (Samanî 1977: 23; İbnü'l-Esir 1980: 106; Ebu'l-Gazi Bahadır Han t.y: 75-78).

Şimdiye kadar anlatılanlardan "Bârânî" adının yalnızca kişisel bir lakap olmadığını, aynı zamanda bir kabile veya yer adı olarak da kullanıldığını ve Yazır Oğuz boyuyla bağlantıları olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Bârânî ünvanıyla anılan şahısların, özellikle Cend bölgesinde faaliyet gösteren ve Selçuklulara karşı düşmanlık gösteren gruplar arasında yer almışlardır. Bunlar arasında "Yazır" boyuna mensup olanlar bu anlamda dikkat çekmektedir. Malum olduğu üzere Yazır boyunun tarih sahnesine çıkışı, Şah Melik'in yüzyıl ortalarında ortaya çıkışı gibi XI. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Devrin kaynaklarına göre Yazırlar, Ay Han soyundan gelen

Oğuzların Bozok koluna bağlıydılar (Togan 1972: 53; Yazıcızade Ali 2009: 5; Kâşgarlı Mahmud 1998:56). Kâşgarlı Mahmud, bu kelimeyi “Yazgir” olarak kaydederken (1998: 56). Anlaşıldığı kadarıyla XII. Yüzyıldan itibaren “Yazır” formu yaygınlaşmıştır. Fahreddin Mübarek Şah, eski telaffuzu korumuş (1927: 47), Reşidüddîn ise Yazır isminin “çok memleket sahibi” anlamına geldiğini, ülüşlerin “aşığlı umaca” sının kartalın, onkun damgalarının da belli bir alamet olduğunu belirtmiştir. Reşidüddîn, Yazırların Oğuz Beyliği’ni ortaya çıkaran beş boydan biri olduğunu (Kayı, Avşar, Beydili ve Eymür ile birlikte) kaydetmektedir (Togan 1972: 53).

Bununla birlikte XII. yüzyılın ortalarından itibaren Yazır boyu, Horasan ve Harezm sahasındaki siyasi faaliyetleriyle ön plana çıkmıştır. 1160 yılında Evduk Han’ın oğlu Yağmur Han, Yazırların başında bulunmuş, Harizmşah İlarşan’ın ordusuna karşı koymuş ve Merv çevresindeki Oğuzların desteğiyle Belh’te, 1161’de Dihistan’da Sultan Sencer’in emrine karşı zafer kazanmıştır. 1160’ta Evduk Han’ın oğlu Yağmur Han, Yazırlar’ın başındaydı, Harizmşah İlarşan’ın ordusuna karşı koydu ve Oğuzların da desteğiyle Merv ve Belh civarında, 1161’de Dihistan’da Sultan Sencer’in emrine karşı bir zafer kazanmıştır. Yazırlar’ın yurtları Nesa’nın batısında yer almakta olup, onların adını taşıyan bir kasaba XIV. yüzyılda orta büyüklükte bir şehir olarak anılmaktadır. XIII. yüzyılın başlarında Hindu Han ve ardından kardeşi Ömer (Sabur Han) yönetimi altında varlıklarını sürdürmeye çalışan yazarlar, Harezmşahlar’ın müdahaleleri ve Terken Hatun’un entrikaları sonucunda siyasi egemenliklerini kaybetmişlerdir. Yüzyılın başlarında Hindu Han ve ardından kardeşi Ömer (Sabur Han) yönetimi altında varlıklarını sürdürmeye çalışan yazarlar, siyasi egemenliklerini kaybetmişlerdir (Sümer 2013: 364-365).

Bu bağlamda “Bârânî” teriminin boy ismi olarak benimsenmesi hem Yazır boyuyla doğal bir bağlantı kurulma olasılığını artırmakta hem de Karakoyunluların etnik kökeni hakkında daha net ipuçları sunmaktadır. Eldeki veriler, “Bârânî” sözcüğünün Karakoyunlulara soy veya oyma yoluyla geçmiş olabileceğini göstermektedir; ancak bu ilişki ancak dikkatli bir filolojik ve tarihsel analizle kurulabilir. Fakat ne olursa olsun Bârânî kabilesi, XI. yüzyılda kendilerini bölgenin siyasi hâkimi gördüklerinden olacak ki hem Şah Melik hem de Alp Kara örneklerinde görüldüğü gibi bunlar sürekli Selçuklu hanedanıyla çatışma hâlindeydi. Bu çatışmalar sadece savaş düzleminde anlaşılmamalı, aynı zamanda göç hareketlerine de yol açtığını hesaba katmak gerekir. Bu minvalde Oğuz boyları arasındaki bu mücadele, bazı alt grupların bulundukları bölgeden göç etmelerine yol açmış, bu da bölgedeki etnik ve siyasi yapıyı daha da karmaşık hâle getirmiştir. Bu çerçevede Bârânî aşiretinin göçebe dinamiklerine rağmen belirli bölgelerde kalıcı güç merkezleri oluşturabildiği söylenebilir. Yukarıda ele alınan veriler Bârânî kelimesinin liderlik göstergesi olduğunu ve bu yapının X. yüzyılın ortalarından itibaren sistematik olarak tarih sahnesinde yer almaya başladığını göstermektedir. Asıl olarak da Ali Han ve oğlu Şah Melik’in aynı nisbe

ismiyle anılması, XI. yüzyılda bu isim altında birleşmiş bir topluluğun kurumsal varlığını da temsil etmektedir. Aynı şekilde bu ismin sadece geriye dönük bir soyu işaret etmesine rağmen yüzyıl boyunca giderek daha sık anılması, muhtemelen Selçukluların Mâverâünnehir Bölgesi'nde büyük bir güç hâline gelmesi ve bölgedeki meşru varlıklarını tanımak için tüm siyasi güçlere karşı verdikleri mücadelede direnmeleriyle ilgilidir. Tarihî kaynakların belirttiğine göre, Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'in 1042-43'te Cend hâkimi Şah Melik'i yenip esir alması ve ardından Harezm'i ele geçirmesi sonucunda Bârânî boyuna ait Yengikend ve Cend hanlıkları ortadan kalkmış ve bu süreç aynı zamanda Oğuz Yabgu Devleti'nin dağılmasına da zemin hazırlamıştır (Beyhakî 1400 h.ş.: 403; İbnü'l-Esir, 1987, IX: 386-387).

Sultan Sencer zamanında (Sümer 1953: 69) el-Bârân kelimesiyle benzerlikler taşıyan el-Bereziyye adlı bir Türkmen kabilesi ile Selçuklular arasında şiddetli bir savaş meydana gelmişse de bunların sonraki faaliyetleri hakkında kaynaklarda bilgiler bulunmamaktadır (İbnü'l-Esir 1987: 214). Ancak Selçuklular Maveraünnehir ve Horasan'ın siyasi kontrolünü tamamen ele geçirince, bu kabileye bağlı kitleler yerlerinden edilmiş olmalıdır. En olası güzergâh da Oğuz topluluklarının yoğun olarak yaşadığı Azerbaycan veya İran'ın kuzeybatı yakası olan el-Cibal'di. Bunlardan biri, Azerbaycan'ın Selçuklular tarafından uzun süre askerî harekât merkezi olarak seçilmesi, el-Cibal'in onlar için daha cazip hâle getirmiş olabilir. XIII. Yüzyılın başlarında, Nesa civarında Yazır denilen bir yerde yaşayan (Hamdullah Müstevfî 1915: 159) Hindu Han adlı bir adam, daha batıda, özellikle Azerbaycan'da, Selçuklularla birlikte Irak-Fars ve Irak-Arap olarak ikiye ayrılacak olan el-Cibal'in Moğol istilasıyla yenilecektir (Nesevî 1344 h.ş.: 57-58).

Böylece Karakoyunlu hanedanı tarafından da kullanılan "Bârânî" ünvanı, XI. yüzyılda Maveraünnehir bölgesinde adı geçen şahsiyetleri arasında Ali Han'ın ve ardından Yazır Oğuz kabilesinin kadim mensubiyetine işaret etmiş olmalıdır. Benzer şekilde, Bârânî ünvanı Selçuklu döneminde ortadan kalkmadığına ve Karakoyunlu döneminde yeniden ortaya çıktığına dair bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Nitekim 1260 yılında Moğolların Musul kuşatması sırasında Memlûk Sultanı Baybars'ın Şemseddin el-Barânî komutasında bir yardım kuvveti gönderdiği kaynaklar tarafından kaydedilmektedir (Ebu'l-Fedâil 1910: 95/437; Turan 2001: 199). Turan, *Nehcü's-Sedid*'deki kayda "Şemseddin el-Baranî (Brnli)" olarak atıfta bulunarak, onu Selçukluların rakibi Cend beyi Şah Melik'in mensup olduğu Yazır kabilesinin Bârânî kabilesine mensup bir kişi olarak yorumlar. Buna göre aynı kişi Makrizî'de "Şemseddin Akkuş el-Barli" ve *Cami'u't-Tavarih*'te "Aguş Barli" olarak geçer. Ancak Turan, bu farklı yazımların, ismi zikreden yazarlar arasındaki yazım hatalarından veya aktarım hatalarından kaynaklandığını iddia eder (2001: 199). Dolayısıyla, 1260 yılında Moğolların Musul kuşatması sırasında Memlûk Sultanı Baybars'ın yardımcı kuvvetlerinde komutan olarak görev yapan Şemseddin el-Bârânî'ye nisbeyle bu

lakabın XIII. yüzyılın ortalarında hâlâ kullandığını göstermesi açısından önemlidir. Daha sonra da Bârânî lakabı Karakoyunlular döneminde yeniden ortaya çıkmış, daha önceki dönemlerden beri varlığını sürdüren bir kimlik olarak kendine yer bulmuştur. Nitekim Karakoyunluların önemli bir Oğuz topluluğu olan Yıva boyunun mensupları olduğu iddiasının aksine (Sümer 1951: 151-168; Minorsky 1953: 391-395), Yazır boyu yeni vatanlarında Karakoyunlu adı altında siyasi bir birliğe dönüşmüş ve hızla devletleşme sürecine girmiştir. Bu aşamada “Yazır” adı Doğu Anadolu ve Azerbaycan’da kabile anlamını yitirmiş ve yerini hanedan etrafında şekillenen ve siyasi meşruiyeti simgeleyen “Bârânlu” veya “Bârânî” ünvanı almıştır. Böylece etnik aidiyet, kabile adı yerine hanedan ünvanıyla tanımlanmıştır. Turan, *Nehcü’s-Sedid*’i referans alarak yaptığı bu değerlendirme kaynağın Blochet neşrine dayanmakta ve hakikaten de neşirde isim “Şemseddin el-Baranlî/شمس الدين البرنلى” şeklinde geçmektedir (Ebu’l-Fedâil 1910: 95/437). Fakat yakın zamanda yapılan eserin yeni bir neşrinde ise aynı isim “Şemseddin el-Borlî/شمس الدين البرلى” (Ebu’l-Fedâil 2016: 108) hâliyle yazılmıştır. Memlûkler devri önemli emirlerinden bu kişinin isminin sonuna gelen nisbenin el-Baranlî yerine Şemseddin adlı emir üzerinden el-Borlî gelmesi gerekli olduğu devrinden başka kaynakları tarafından da zikredilmiştir (İbn Abdüzzahir 1976: 98; İbn Şeddad 2009: 114). Bu nedenle ilk neşirdeki el-Baranlî nisbesinin naşirin yazmayı yanlış okuması ile ilgili olduğunu düşünebiliriz.

Bu suretle Maveraünnehir’deki Bârânî nisbesi ile ilgili bir değerlendirme yapıldıktan sonra kaynaklarda geçen ve Karakoyunluların geçmişi hakkında kayıtlara bakmak gerekir. Malum olduğu üzere 14. yüzyıl ortalarında Musul-Erciş bölgesinde ortaya çıkan ve İlhanlı sonrası oluşan siyasi boşlukta güç kazanan bir Türkmen hanedanı olan Karakoyunlular, önemli bir siyasi aktör hâline gelmiştir. Karakoyunlular hakkındaki en eski anlatılardan biri ise Karakoyunluların atası sayılan Bayram Hoca’nın, Şey Üveys oğlu Sultan Ahmed döneminde (Muhammed Yusuf İsfahanî Kazvinî 1379h.ş.: 675-676; Yinanç 1993: 254) 1371 yılında Diyar-ı Bekr, Musul, Sincar ve Erciş’e gelerek Celayirli Devleti’nin hizmetine girdiğidir. Bu bağlamda devletin kurucusu sayılan Bayram Hoca, Musul ve çevresinde hâkimiyet kurmuş ve Doğu Anadolu’da Van-Erciş merkezli bir siyasi yapı oluşturmuştur. Daha sonra yerine geçen Kara Mehmed Bey (1380-1389) döneminde Celayirliler ve Artuklularla mücadele edilerek bölgesel nüfuzları genişletilmiş ve Akkoyunlular üzerinde üstünlük sağlanmıştır. Timur’un Anadolu seferleri karşısında Karakoyunlular, Kara Mehmed’in ölümünden sonraki iç karışıklıklara rağmen Kara Yusuf önderliğinde yeniden örgütlenmiş; Celayirliler ile kurulan ittifaklar ve Timur’un 1405’te ölümünden sonra kazanılan bağımsızlık sayesinde Karakoyunlu siyasi teşkilatı kalıcı bir devlet yapısına dönüşmüştür (İbn Münşî 2024: 235-314; Rüzbahar Huncî İsfahanî 1379 h.ş.: 174; Abdürrezak Semerkandî 1382 h.ş.: 385-1004; Hândmîr 1333 h.ş.: 504-602; Hoca Sadeddin Efendi 1979 h.ş.: 229-230).

Bununla birlikte Karakoyunluların Doğu Anadolu'ya gelişiyle ilgili olarak farklı rivayetler bulunmaktadır. Bunlardan birini Osmanlı tarihçisi Cenabi nakletmektedir. Cenabi'ye göre Karakoyunlular, İlhanlı hükümdarı Argun Han (1284-1291) döneminde Erciş ve Sivas bölgesine yerleşmişlerdir (Uzunçarşılı 1988: 188). Ancak bu rivayete, konuyu değerlendiren Sümer gibi tarihçiler ihtiyatla yaklaşmış ve bunu oldukça zayıf bir ihtimal olarak değerlendirmişlerdir (1992: 35). İkinci ve daha ayrıntılı rivayet ise Mahmud Nişaburî tarafından nakledilmektedir. Mahmud Nişaburî'ye göre Cengiz Han'ın Orta Asya'yı istilaları sırasında Karakoyunlular, reisleri Türe Bey önderliğinde Türkistan'dan Maveräünnehir'e, oradan da İran yoluyla Doğu Anadolu'ya, özellikle Erzurum ve Diyar-ı Bekr'e göç etmişlerdir. Bu göç hareketi, yaklaşık otuz beş bin çadırdaki yaşayan büyük bir insan grubunun zorla yerinden edilmesi olarak kaydedilmiştir (Mahmud Nişaburî t.y: 9b-10a). Devrin önemli kaynaklarından el-Giyasî ise Behram Hoca bin Türemiş zamanında Musul'a vardıklarını, oradan da Irak'ın Sincar bölgesine ve Azerbaycan'a geçtiklerini yazar (2010: 255-256). Bunu destekleyen bir diğer bilgi ise Devletşah tarafından verilmektedir. Nitekim Devletşah, Karakoyunluların daha önce Türkistan'ın Gaz-Kurd dağlık bölgelerinde yaşadıklarını ve oradan Azerbaycan ve Bitlis'e göç ettiklerini belirtmektedir. Burada önemli olan nokta, Karaçuk (Kara Tav) Dağları'nın bir bölümünün tarihî kaynaklarda "Gaz-Kurd" olarak da anılmasıdır. Bu durum coğrafi olarak Mahmud Nişaburî'nin verdiği bilgiyi desteklemektedir (Devletşah es-Semerkandî 1977: 457). Dolayısıyla bu iki anlatı bir araya getirildiğinde Karakoyunluların Orta Asya'nın doğusundan batıya doğru kademeli bir göçle Anadolu'ya ulaştıkları görüşünü desteklemesi açısından bir hayli değerlidir.

SONUÇ

Karakoyunluların ilk hükümdarlarının nisbelerinde görülen Bârânî kelimesinin kökeni hakkındaki tartışmalar, bunun bir yer adına mı yoksa bir başka anlama mı geldiği noktasında düğümlenmiş durumdadır. Fakat Karakoyunluların "Bârân" nisbesiyle anılmış olması, söz konusu devletin kökenlerini bu kelimenin anlamında aranmasını bize zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede, "Bârânî" kelimesinin kökeni hakkındaki tartışmalar, bu terimin bir yer adı mı yoksa sembolik bir kelime mi olduğu sorusu etrafında dönmektedir. Çoğu erken dönem araştırmacısı, kelimenin Farsçada "koç" anlamına gelen "bârân" kelimesinden türediğini ileri sürmüştür. Bu yorum, özellikle Karakoyunlular gibi "hayvan temalı" hanedan adları içeren Türk-Moğol gelenekleri bağlamında makul görünmektedir. Ancak Minorsky, bu kelimenin bir yer adı olabileceğini öne sürerek yeni bir alternatif sunmuştur. Minorsky'ye göre, İlhanlı ve Celayirli sikkelerinde görülen Medînetü'l-Bârân ifadesi, bu yer adının tarihsel bir temele dayandığını gösterebilir. Ancak Sümer, Bârân'ın hem bir hayvan adı hem de olası bir yer adı olabileceğini öne sürerek bu görüşü çeşitli örneklerle desteklemiştir.

Ancak buradaki çarpıcı nokta, 14. yüzyılda Doğu Anadolu veya Azerbaycan’da Bârân adını taşıyan hiçbir yerleşimin kaydedilmemiş olmasıdır.

Taberî’den başlamak üzere pek çok kaynak Türkistan bölgesinde bulunduğu anlaşılan Bârân adlı bir köyden bahseder. Eserini XIII. yüzyılda yazan Yakut el-Hamevi, bu köyü Horasan bölgesindeki Merv’e bağlı bir yerleşim yeri olarak tanımlarken, ünlü hadis âlimi Hatim bin Mahmud, Hatim el-Bârânî’nin bu köyden olduğunu belirtmiştir. Bu bilgi, yalnızca Yakut’un *Mu’cemu’l-Buldan* adlı eserinde değil, aynı zamanda Katî, Celaleddin es-Suyûtî ve Kâtip Çelebi gibi daha sonraki yazarlarda da makul bulunmuştur. Kaynaklar, köyün geniş meralara sahip olduğunu ve bunun göçebe topluluklar için uygun bir alan olduğunu göstermektedir. Bu köyden türemiş bir soyun varlığı da dikkat çekicidir. Özellikle *Târîh-i Merv* adlı eserdeki bilgilere atıfta bulunan Samânî, “el-Barânî” nisbesinin Merv’in bir ilçesi olan Barân köyünü ifade ettiğini belirtir. Ancak burada önemli bir ayrıntıya dikkat çekilmelidir: çünkü Semânî’nin bu bilgiyi kişisel gözlemlere dışında Ebû Zürâ’atü’s-Sancî’ye atfedilen tarihsel bir kaynağa dayandırması, bu köyün XIII. yüzyılda önemini yitirmiş veya tamamen ortadan kalkmış olabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla, “el-Barânî” nesebinin bu köyle doğrudan ilişkili olduğu iddia edilebilirken, bu bağlantı birincil tanıklıklardan ziyade ikincil kaynaklara dayanmaktadır. İbnü’l-Esir gibi tarihçiler ise “el-Barânî” lakabını taşıyan kişileri doğrudan ilgili köyle ilişkilendirmişlerdir.

Bu bağlamda, Kara Koyunlu Devleti’nin ilk hükümdarlarından Şah Melik ve Kara Yusuf lakaplarında görülen “el-Barânî” ünvanının kökeni hakkında bazı değerlendirmeler yapmak için gereken bilgilere ulaşmak mümkün gözükmemektedir. Mevcut kaynaklar, bu iki şahsiyet ile Bârân köyü arasında doğrudan bir bağlantı olduğunu açıkça göstermese de bu lakapların genellikle soy, kabile veya köken coğrafyasını yansıttığı bilinmektedir. Bu nedenle “el-Bârânî” lakabının yer adı kaynaklı olma ihtimali göz ardı edilmemelidir. Özellikle Selçukluların azılı düşmanı Şah Melik’in Cend bölgesinde iktidara gelmesi, bu bölgeye yerleşmiş bir Oğuz topluluğunun üyesi olduğunu düşündürmektedir. Cend’in Merv’e coğrafi yakınlığı göz önüne alındığında, kendisinin veya ailesinin Merv çevresindeki bozkırlardan bu bölgeye göç etmiş olabileceği varsayımı makul görünmektedir. Bu bölgeler, göçebe Oğuz topluluklarının göçebe yaşam tarzına oldukça uygun olarak bilinmektedir. Bu nedenle, bu toplulukların hem mevcut köylerle bağlantı kurması hem de yeni yerleşim yerleri kurması tarihsel olarak normaldir. Kaynakların Şah Melik’in başka bir yerden geldiğine işaret etmemesi de olası yerel kökeniyle çelişmemektedir.

Karakoyunlular gibi siyasi açıdan güçlü bir hanedanın da bu adı taşıyan bir yerleşimden doğmuş olsaydı, bu kesinlikle çağdaş kaynaklarda belirtilirdi. Böyle bir izin yokluğu da Bârân adının İran’ın doğu bölgelerinde aranmasını daha olası kılmaktadır. Aynı şekilde “el-Bârânî” ünvanıyla bilinen Şah Melik’in mensup olduğu

kabile ile Karakoyunlu hanedanının kurucu ailesi arasında ortak bir soy bağı varsaydığımızda da Karakoyunluların Hazar Denizi'nin ötesinden geldiği ihtimalini güçlendirir. Nitekim bu ihtimal tarihsel olarak tutarlıdır, zira Oğuzların tarihi göç yolları Amu Derya Nehri'nin ötesinden Horasan'a ve oradan da İran ve Anadolu'nun iç kesimleridir. Bu çerçevede Karakoyunluların erken dönem tarihi hakkında mevcut sınırlı bilgiler de göz önüne alındığında, bu tür soyağacı ve yer adları ilişkileri önemli ipuçları sunmaktadır. Benzer şekilde, Karakoyunluların tarih sahnesine çıkışı, Yıva boyunun aksine, Yazır boyunun uzun süredir devam eden siyasi ve sosyal deneyiminin bir devamı olarak görülmelidir. Yazırlar yaklaşık iki yüzyıl boyunca kendi beylerinin yönetimi altında yaşamış, farklı bölgelere yerleşmiş ve yeni bir siyasi güç oluşturmak için çeşitli aşiretlerle birleşmişlerdir. Bu birikim, Karakoyunlu devlet kurma süreci için belirleyici bir temel oluşturmuştur. Ancak Karakoyunlular, Yazır boyunun mirasını sürdürmekle kalmamış, aynı zamanda çeşitli unsurları bünyesinde barındırarak yeni bir siyasi kimlik de inşa etmişlerdir. Bu süreçte "Yazır" ismi Doğu Anadolu ve Azerbaycan'da giderek önemini yitirmiş ve hanedan ismi "Bârânlu/Bârânî" belirgin bir figür olarak ortaya çıkmıştır. Böylece Yazırların etnik ve aşiret kimliği Karakoyunluların siyasi kimliğiyle birleşmiş ve hanedan ismi yeni bir meşruiyet kaynağı hâline gelmiştir. Şayet "el-Bârânî" nisbesiyle anılan Şah Melik'in bağlı olduğu Bârânî oymağıyla Karakoyunluların kurucu hanedanı Bârânîler aynı ailen gelmişse de -ki mevcut veriler onu göstermektedir- o vakit Karakoyunluların da tıpkı Selçuklular gibi Hazar ötesinden geldikleri sonucu çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABDÜLLATİF KAZVİNÎ. (1386 h.ş.). *Lübbü't-Tevarih* (tsh. M.Muhaddis). Tahran: Encümen-i Asar ve Mefahir-i Ferjengî.
- ABDÜRREZAK SEMERKANDÎ. (1382 h.ş.). *Matla'-ı Sa'deyn ve Mecma'-ı Bahreyn* (C. I) (tsh. A. Nevâyî). Tahran: Pijuheşgah-ı 'Ulum-ı İnsanî ve Mütela'at-ı Ferhengî.
- AGACANOV. S. G. (2004). *Oğuzlar* (çev. Ekber N. Necef - Ahmet Annaberdiyev). İstanbul: Selenge Yayınları.
- AHMED B. MAHMUD. (2018). *Selçuknâme* (çev. Erdoğan Merçil). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- ANONİM. (1361 h.ş.). *Tarih-i Kızılbaşân* (tsh. M. Muhaddes). Tahran: İntişarat-ı Behrâm.
- ASLANAPA, O. (1957). "Doğu Anadolu'da Karakoyunlu Kümbetleri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1: 105-113.
- ATICI ARAYANCAN, A. (2014). "Karakoyunluların Menşei Hakkında Bazı Görüşler". *Oğuzlar: Dilleri, Kültürleri ve Tarihleri* (ed. Tufan Gündüz, Mikail Cengiz). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları: 137-140.
- BAFKÎ. (1961). *Câmi'-i Müfîdî* (tsh. İ. Afşar). Tahran: M. H. Asadi Yayınları.
- BEYHAKÎ. (1400 h.ş.). *Tarih-i Beyhaki* (tsh. A. Alizade). Tahran: İntişarat-ı Firdevs.
- BUDAK MÜNŞÎ KAZVİNÎ. (2000). *Cevâhirü'l-Ahbar* (tsh. M. Behramnejâd). Tahran: Ayine-yi Miras.

- CELAEDDİN SUYÛTÎ. (1997). *El-Leali'l-Masnua fi'l-Ehadisü'l-Mevzua* (neşr. A. M. Uva'ide). Beyrut: Darü'l-Kitabü'l-İlmiyye.
- CELAEDDİN SUYÛTÎ. (t.y.). *Lübü'l-Lübab fi Tahrirü'l-Ensâb*. Beyrut: Darü's-Sadr.
- CÜZCÂNÎ. (1342 h.ş.). *Tabakat-ı Nasırî* (tsh. A. Habibi). Kabil: İntişarat-ı Esatir.
- DEVLETŞÂH ES-SEMERKANDÎ. (1977). *Tezkiretü's-Şûara (Devletşah Tezkiresi)* (çev. Necati Lugal). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- EBU İSHAK EL-SARİFİNÎ. (1403 h.ş.). *el-Siyak li Tarih-i Nişabur* (neşr. M.K. Mahmudî). Kum: Müessesesi-i İntişar-ı İslamî.
- EBU'L-FEDAİL. (2016). *Nehcü's-Sedid* (neşr. A. el-Seyyid). Beyrut: Darü's-Sa'ade.
- EBU'L-FEDAİL. (2010). *Nehcü's-Sedid, Patrologia Orientale* (C. I) (neşr. Gabriel-Joseph Edgard Blochet). London 1910.
- EBU'L-GAZÎ BAHADIR HAN. (t.y.). *Şecere-i Terakime* (haz. Muharrem Ergin). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- EL-GİYÂŞÎ. (2010). *Tarihü'l-Düvelü'l-İslamiye fi Şark* (thk. T. N. el-Hemedani). Beyrut: Dâru Mektebetü'l-Hilâl.
- EL-ÖMERÎ. (1423 h.ş.). *Mesalikü'l-Ebsar* (C. III) (neşr. K.S.el-Caburi). Beyrut: Darü'l-Kirabü'l-İlmiyye.
- ESTEREBÂDÎ. (1394 h.ş.). *Bezm u Rezm* (tsh. T. Sübhânî - H. Sa'udlu). Tahran.
- FAHREDDİN MÜBÂREK ŞAH. (1927). *Tarih-i Fahreddin Mübârek Şah Merûrûzî* (neşr. E. Denison Ross). London: Royal Asiatic Society.
- HAFİZ EBRU. (1380 h.ş.). *Zübdetü't-Tevârih* (C. I) (tsh. S. K. H. Cevadî). Tahran: Vezaret-i Ferheng ve İraşd-ı İslamî.
- HAMDULLAH MUSTEVFÎ. (1915). *Nüzhetu'l-Kulûb* (neşr. L. Strange). Leyden: Gibb Memorial Series.
- HÂNDMÎR. (1333 h.ş.). *Tarih-i Habibü's-Siyer* (C. III) (tsh. M. Debirsiyakî). Tahran: İntişarat-ı Kitabfuruş-yi Hayyam.
- HASAN BİK RUMLU. (1357 h.ş.). *Ahsenü't-Tevârih* (tsh. A. Nevâyî). Tahran: İntişarat-ı Babek.
- HOCA SADEDDİN EFENDÎ. (1979). *Tacü't-Tevârih* (C. I) (yay. İsmet Parmaksızoglu). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- HÜSEYNÎ. (1985). *Zübdetü't-Tevârih, Ahbarü'l-Emrai ve'l-Mülûkü's-Selçukkiye* (neşr. M. Nurulah). Beyrut: Daru'l-İkra.
- İBN ABDÜZZAHİR. (1976). *Er-Ravzü'z-Zahir fi Siretü'l-Melikü'z-Zahir* (neşr. A. el-Huteyr). Riyad.
- İBN BİBÎ. (1996). *el-Evamirü'l-Ala'ie fi'l-Umuri'l-Ala'ie* (C. II) (çev. Mürsel Öztürk). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İBN EBÎ'D-DÜNYA. (1420 h.ş.). *Kitabü'l-Kubur* (neşr. M. S. El-'Umud). Medine: Mektebetü'l-Gürabâi'l-Eseriyye.
- İBN FINDİK. (1317 h.ş.). *Tarih-i Beyhak* (tsh. A. Behmenyâr). Tahran: Müessesesi-i ve Medin Bengah-ı Daniş.
- İBN HACER EL-ASKALANÎ. (1399 h.ş.). *Kitabu'l-Tabsirü'l-Müntebah Betherirü'l-Müştebeh* (C. I) (neşr. M. A. El-Neccar). Beyrut: Mektebetü'l-İlmiye.
- İBN HİŞAM. (1347 h.ş.). *Kitabü't-Ticân fi Mülûki Himyer*. San'a: Merkezü'd-Deraset ve'l-Ebhasü'l-Yemaniyye.
- İBN KELBÎ. (1408 h.ş.). *Nisbü Mu'id ve'l-Yemenü'l-Kebir* (C. II) (neşr. Nacî Hasan). Beyrut: Alemü'l-Kitab.
- İBN MÜNŞÎ. (2024). *Hıskeyfâ Vekâyinamesi-Nuzhetu'n-Nâzir ve Râhatu'l-Hâtir* (çev. Adnan Çevik, Eyyüp Tanrıverdi). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- İBN ŞEDDAD. (2009). *Tarihü Melikü'z-Zahir* (neşr. A. Huteyt). Beyrut: Müessesü'l-Re'an.
- İBNÜ'L-ESİR. (1980). *El-Bab fi Tahzibü'l-Ensab* (C. II). Beyrut: Darü's-Sadr.
- İBNÜ'L-ESİR. (1987). *El-Kâmil fi't-Tarih* (C. IX-XI) (çev. A. Özaydın). İstanbul: Bahar Yayınları.
- İNAN, A. (1995). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KADI AHMED GAFFÂRÎ. (t.y.). *Tarih-i Cihân Ârâ*. Tahran.
- KALKAŞENDÎ. (1914). *Subhü'l-Aşâ fi Sinâ'atü'l-İnşâ* (C. IV-V). Kahire: Taba'atü'l-Emiriyetü'l-Kahire.
- KATÎ'Î. (t.y.). *Merâsidü'l-Ehla' 'Ala Esmâ'ü'l-Emkane ve Bekâ'* (C. I). Beyrut: Darü'l-Cil.
- KÂTİP ÇELEBÎ. (2010). *Selemi'l-Vasıl ilâ Tabakatü'l-Fuhul* (C. IV). (ed. Ekmeleddin İhsanoğlu). İstanbul: IRCICA Yayınları.
- KIRZOĞLU. M. F. (1993). "Azerbaycan ve Anadolu'da Türkistan'dan Gelen Eski Milli Gelenek: Kabirtaşı Olarak Kullanılan Koyun ve At Heykelleri". *Vakıf Haftası*, 10: 133-160.
- KORKMAZ. A. (2022). *Kara-Koyunlu Devleti'nin Askerî Teşkilâtı*. İstanbul: Efeakademi Yayınları.
- KOŞAY. H. Z. (1962). "Doğu Anadolu'daki Mezarlıklarda Koç ve Koyun Heykelleri". *Milletlerarası I. Türk Sanatları Kongresi (Ankara, Ekim 1959)*. Ankara: 250-256.
- MAHMUD NİŞABURÎ. (t.y.). *Tarih-i Türkmâniyye*, The National Library of Israel. Mans. Ar. 1132. (https://www.nli.org.il/en/manuscripts/NNL_ALEPH003450619/NLI#FL10139650). (28.04.2025)
- MİNORSKY. V. (1953). "The Clan of the Qara-Qoyunlu Rulers". 60. *Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı*. İstanbul: Osman Yalçın Matbaası: 391-395.
- MÎRHÂND. (1380 h.ş.). *Ravzatü's-Safâ* (C. IV) (tsh. Cemşid Kiyânfer). Tahran: İntişarat-ı Esatir.
- MUHAMMED HEKİM HAN. (2009). *Müntehabü't-Tevârih* (neşr. Y. Kawahara, K. Haneda). Tokyo: ILCAA Yayınları.
- MUHAMMED HÜSEYİN B. HALEF-İ TEBRİZÎ. (1342 h.ş.). *Burhan-ı Katî* (tsh. M. Muîn). Tahran: Vezerat-ı Ferheng.
- MUHAMMED YUSUF İSFÂHANÎ KAZVİNÎ. (1379h.ş.). *Holde Berin (Tarih-i Timuriyân ve Türkmânân)*. (tsh. M. H. Muhaddes). Tahran: Miras-ı Mektub Neşriyat.
- MÜNEDDİN NATANZÎ. (1383 h.ş.). *Müntehabü't-Tevârih-Muînî* (tsh. P. Sütherî). Tahran: İntişarat-ı İslamî.
- NECİP B. BEKRAN. (1342 h.ş.). *Cihân-nâme* (tsh. M. E. Reyahî). Tahran: İntişarat-ı Kitabhane-i İbn Sina.
- NESEVÎ. (1344 h.ş.). *Siret-i Celaleddin Mengübernî* (tsh. M. Minovî). Tahran: Bengah-ı Tercüme ve Neşir Kitab.
- NEVÂYÎ, A. (1977). *Esnad ve Mekâtibât-ı Târîh-i İran*. Tahran: B.T.N.K Neşriyat.
- ÖGEL, B. (1995). *Türk Mitolojisi* (C. II). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- PAYDAŞ. K. (2018). "Karakoyunlular". *İslam Tarihi ve Medeniyeti* (ed. M. H. Palabıyık, O. Çetin) (C. II). İstanbul: Siyer Yayınları: 375-406.
- RÜZBAHAR HUNCÎ İSFAHANÎ. (1379 h.ş.). *Tarih-i Alemâra-yı Eminî* (tsh. M. E. Aşık). Tahran: Miras-ı Mektub.
- SAM'ANÎ. (1397 h.ş.). *El-Ensâb* (C. II) (neşr. A. Yemanî). Haydarabad: Meclisü Dairetü'l-Ma'ârifü'l-Osmaniyye.
- SİLİ, T. (1996). "Bir Orta Asya Geleneği Koç-Koyun Heykel Mezartaşları". *Bilgi*, 1: 60-65.
- SİLİ, T. (1998). "İğdır-Karakoyunlu İlçe Merarlığ'ndaki Deve-Heykel Mezartaşının Mahiyeti". *Vakıflar Dergisi*, 27: 191-194.
- SÜMER, F. (1951). "Yıva Oğuz Boyuna Dair". *Türkiyat Mecmuası*, 9: 151-168.
- SÜMER, F. (1953). "Bozoklu Oğuz Boylarına Dair". *AÜ DTCFD*, 11/1: 65-103.

- SÜMER, F. (1992). *Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar)* (C. I). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- SÜMER, F. (2001). “Kara-Koyunlular”. *MEB İslam Ansiklopedisi*. (C. VI). Eskişehir: 292-305.
- SÜMER, F. (2013). “Yazır”. *TDV İslam Ansiklopedisi* (C. XLII). İstanbul: 364-365.
- ŞEHAB YEZDÎ. (1987). *Cami'üt-Tevârih-i Hasenî* (tsh. H. Tabâtabâ'î, İ. Avşar). Karacî: Karacî Üniversitesi Yayınları.
- TABERÎ. (1967). *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk* (neşr. M. E. İbrahim). VIII, Kahire.
- TOGAN, Z. V. (1972). *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznâmesi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- TURAN, O. (2001). *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- TURAN, O. (2003). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1984). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: TTK Yayınları.
- YAKUT EL-HAMAVÎ. (2011). *Mucemu'l-Buldân* (C. I) (thk. F. A. el-Cündî). Beyrut: Darü'l-Kitabu'l-İlmiye.
- YAZICIZÂDE ALÎ. (2009). *Tevârih-i Âl-i Selçuk* (haz. Abdullah Bakır). İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- YİNANÇ, M. H. (1993). “Akkoyunlular”. *MEB İslam Ansiklopedisi* (C. I). Eskişehir: 253-267.

SORUMLU YAZAR
CORRESPONDING AUTHOR

DR. ÖĞR. ÜYESİ İBRAHİM GÜNEŞ
ibrahimgn02@gmail.com

ETİK KURUL İZNİ
ETHICS COMMITTEE APPROVAL

ÇALIŞMADA HERHANGİ BİR ETİK KURUL İZNİNE GEREK YOKTUR.
THERE IS NO NEED FOR ANY ETHICAL COMMITTEE APPROVAL FOR THE STUDY.

DESTEKLEYEN KURUM/KURULUŞLAR
SUPPORTING-SPONSOR INSTITUTIONS OR ORGANIZATIONS

HERHANGİ BİR KURUM/KURULUŞTAN DESTEK ALINMAMIŞTIR.
NO SUPPORT WAS RECEIVED FROM ANY INSTITUTION/ORGANIZATION.

KATKI ORANI
AUTHOR CONTRIBUTION PERCENTAGE

TEK YAZAR % 100
SOLE AUTHOR

ÇIKAR ÇATIŞMASI
CONFLICT OF INTEREST

HERHANGİ BİR ÇIKAR ÇATIŞMASI BULUNMAMAKTADIR.
THERE IS NO CONFLICT OF INTEREST.

DEĞERLENDİRME
ASSESSMENT

İKİ DIŞ HAKEM / ÇİFT TARAFLI KÖRLEME
TWO EXTERNAL REFEREES / DOUBLE BLIND

BENZERLİK TARAMASI
SIMILARITY SCREENING

DERGİPARK, İNTİHAL.NET ÜZERİNDEN YAPILMIŞTIR.
THE SCREENING WAS DONE THROUGH DERGİPARK, İNTİHAL.NET.

TELİF HAKKI VE LİSANS
COPYRIGHT AND LICENSE

YAZARLAR DERGİDE YAYINLANAN
ÇALIŞMALARININ TELİF HAKKINA
SAHİPTİRLER VE ÇALIŞMALARI CC BY-NC 4.0
LİSANSI ALTINDA YAYIMLANMAKTADIR.
*THE AUTHORS OWN THE COPYRIGHT OF THEIR
WORK PUBLISHED IN THE JOURNAL AND THEIR
WORK IS PUBLISHED UNDER THE CC BY-NC 4.0
LICENSE.*

YAPAY ZEKÂ KULLANIMI
USE OF ARTİFİCİAL INTELLIGENCE

ÇALIŞMADA YAPAY ZEKÂ
KULLANILMAMIŞTIR.
*ARTİFİCİAL INTELLIGENCE WAS NOT USED IN
THE STUDY.*